

Hortikulturni aspekti mediteranskog biljnog svijeta

Ing. Bruno Šišić

Mediteranskom florom nazivljemo poseban, zaokružen i doista osebujan biljni svijet, koji obrasta priobalna područja Sredozemnog mora. Kako su uzrasliji predstavnici ove flore u daleko najvećem broju vazda zeleni, to je čitavo mediteransko područje obraslo vazdazelenom vegetacijom, što ove krajeve čini živopisnim i neodoljivo privlačnim.

Mediteranska flora je osebujna, jer su sasvim osebujni i životni uslovi iz kojih je potekla i u kojima živi.

Mediteran je ne samo cjelovito geografsko područje. On je, što je za ovo razmatranje mnogo značajnije, također i cjelovito klimatsko područje. Podneblje poznato pod imenom »mediteranska ili sredozemna klima« dalo je biološke okvire biljnom svijetu ovog područja. Ono je postavilo imperATIVE, kojima se biljni svijet morao prilagoditi. Osnovne značajke mediteranske klime su: duga, toplā i suha ljeta te blage i vlažne zime. Dakle, u oči upadaju dva značajna momenta: prvo, razlike između maksimalnih i minimalnih godišnjih (a i dnevnih i mjesečnih) temperatura nijesu ni iz daleka tako velike, kako se to dešava u područjima kontinentalne klime, i, drugo, raspored oborina je neravnomjeran s tim što do akutnog nedostatka vlage dolazi baš u ljetu, kada je bilju vlaga najpotrebnija. Ovi momenti odigrali su odlučujuću ulogu u formiranju osnovnih značajki, koje karakteriziraju mediteransku floru i vegetaciju.

Ljetna žega, koja ponekad traje i više mjeseci popraćena potpunim ili gotovo potpunim izostankom oborina i nedostatkom vlage, utisnula je mediteranskom bilju svoj neizbrisivi pečat. Da bi se za vrijeme dugih ljetnih suša moglo održati na plitkom crvenom tlu t. zv. »crvenici«, tlu tipičnom za Mediteran, bilje je svoj organizam izradilo i podesilo tako, da je u mogućnosti u nepovoljnim uslovima svesti svoje životne aktivnosti na minimum. Usljed toga, a kao rezultat prilagodbe životnim uslovima, lišće velikog broja vrsta mediteranskog bilja je ili kožasto

ili dlačicama pokriveno ili s manje-više reduciranom lisnom plojkom, pa su nastali listovi igličastog, lancetastog i sličnog oblika.

Ovako izgrađeni vegetativni organi ne samo da su bilju pružili zaštitu od prekomjernog pomanjkanja vlage, već su mu dali i snagu da u uslovima blage mediteranske zime očuva svoj vegetativni aparat, pa je, kako već rekossmo, većina mediteranskih bilina zelena tokom čitave godine.

Neophodno je bilo nešto više reći o ovim osnovnim značajkama mediteranske flore kao i o uvjetima u kojima živi. Bez toga naše upoznavanje s tom florom bilo bi manjkavo, jer bi općenito bile manjkave predodžbe o činocima koji su stvorili baš takav biljni svijet. Mediteranski biljni svijet je vrlo bogat i stvar jednog malog napisa niti jest niti može biti da predstavi ogroman broj vrsta ovog svijeta. To za nas ne bi ni imalo osobite svrhe. Nas, hortikulturne radnike i ljubitelje, interesiraju u prvom redu neka pitanja koja su u vezi s mediteranskom florom, a koja su izvanredno značajna, s jedne strane, za poštivanje, čuvanje, unapređenje i kultiviranje prirodne vegetacije, a s druge strane, za gajenje, oplemenjivanje i široku primjenu pojedinih elemenata ove flore općenito u hortikulturnim aktivnostima.

Prije nego damo kratki osvrt na ova neka pitanja s područja hortikulturne i pejzažne arhitekture vezana za mediteransku floru, ističemo da mediteranska flora obrasta jedno čitavo područje naše domovine. Već samom činjenicom da se tu radi o našem jadranskom pojasu, najvećem i najperspektivnijem jugoslavenskom turističkom području, postaje suvišno svako daljnje tumačenje o tome kako je važno s hortikulturnih aspekata sagledati i upoznati mediteransku floru.

Među pitanjima, koja praktično povezuju hortikulturu i mediteranski biljni svijet, u prvom redu treba istaći potrebu čuvanja i pejzažne obrade prirodnih sastojina

mediteranskog bilja duž čitave naše obale. Uslovi u kojima ovaj biljni svijet raste nijesu ni malo povoljni. Što su sastojine snažnije, uslovi za održavanje su povoljniji, i obratno što su sastojine slabije i prorednije, to su uslovi života bilja teži, jer se plitko tlo lakše ispire i žega jače djeluje. Na našoj strani Jadrana šuma je danas malo. Samonikle šume divnog vazdazelenog hrasta, česvine ili crnike (*Quercus ilex*), nosioca biljne zajednice mediteranskih šuma, veoma su rijetke (Rab, Brioni, Mljet), jer su posječene ili popaljene. Degradacijom ovih šuma razvila se vegetacija vazdazelenog žibljaka t. zv. »makije«. Površine pod makijom daleko su veće, ali i one su se tokom vremena smanjivale i degradirale usljed štetnog utjecaja čovjeka i požara. Kod nas se osobito bujna makija javlja na sred-njedalmatinskim otocima i čitavom južnom primorju. Degradirana makija obrazuje t. zv. »garig«, dakle još niži tip vegetacije, iza kojeg slijedi goli kamenjar. Sve u svemu prirodni biljni pokrivač obala našeg Jadrana tijekom je vremena mnogo degradirao i osiromašio. Stoga treba čvrsto stati na stanovište da svaka biljčica ponaosob na našem obalnom području ima svoju značenju i daje svoj doprinos općem izgledu pejzaža. Slijedeći prednje misli ističemo da svugdje ondje na našem Jadranu, gdje postoji iole razvijenija prirodna vegetacija, postoji i solidna osnova za rad hortikulturnog stručnjaka (vrt. — pej. arhitekta) na uređenju pejzaža. Ovdje posebno treba istaći prirodno zelenilo, koje se javlja u neposrednoj blizini turističkih mjesta, jer se ponekad i manjim zahvatima rekreativna površina povećava do granica potpunog zadovoljenja, a turistički objekti dobivaju svoj pandan u zelenim površinama. Potrebno je, prema tome, da što širi krug ljudi, koji na jadranskom pojasu planiraju, projektiraju i grade, postane svijestan ovih činjenica, da ih shvati, jer nije ni malo rijedak slučaj, da se nepromišljenim lokacijama ili samim građevnim zahvatima uništava ono, što će sutra trebati povratiti i nadoknaditi, ali s neuporedivo više teškoća. ...

Porastom izgradnje ovo pitanje postaje iz dana u dan sve aktuelnije, pa je prema tome i očito da je nužnost konzultiranja i uklapanja u rad hortikulturnih stručnjaka na rješavanju ove problematike više nego jasna i prijeko potrebna. Ovakvim tretmanom prirodna vegetacija bila bi očuvana, dalje razvijena, korištena za odmor i uživanje te ostala trajni prirodni ures kraja.

Dalje, pitanje je korištenja mediteranskih flornih elemenata kod izgradnje novih zelenih površina na jadranskom području.

Treba odmah napomenuti, da se izvjestan broj mediteranskih biljnih vrsta već u tom pogledu plasirao i zaslužio priznanje vrtlara i vrtnih arhitekata, kao materijal vrlo podesan u tu svrhu. Česvina (*Quercus ilex*), mediteranski

borovi (*Pinus halepensis*, *P. pinea*, *P. pinaster*), čempresi (*Cupressus sempervirens* var. *pyramidalis* i *C. s.* var. *horizontalis*), lovorika (*Laurus nobilis*), lemprika (*Viburnum tinus*) i oleander (*Nerium oleander*) od drveća i grmlja te od trajnica ružmarin (*Rosmarinus officinalis*), cinerarija (*Cineraria maritima*), despik (*Lavandula vera* i dr.) i neke druge s punim uspjehom se uzgajaju u rasadnicima i upotrebljavaju kod podizanja perivoja i vrtova.

Međutim, postoji još čitav niz vrsta neospornih kvaliteta, uzgoj kojih treba usvojiti, te koje potom trebaju također zauzeti mjesta u našim nasadima. Nabrojiti ćemo neke od tih vrsta: planika (*Arbutus unedo* i *A. andrachne*), mrča (*Myrtus communis*, *M. c.* var. *tarentina*), zelenika (*Phillyrea media*), trišlja (*Pistacia lentiscus*), maslina (*Olea oleaster*), rogač (*Ceratania siliqua*), visoki vrijes (*Erica arboera*), trišljika (*Rhamnus alaternus*), kapinika (*Colycotome infesta*), primorska kozokovina (*Lonicera implexa*), *Ephedra campylopoda*, *Ephera nebrodensis*), somina (*Juniperus phoenicea*), pukinja (*Juniperus macrocarpa*) od drvenastih, grmastih i puzavih bilina, a od trajnica kadulja (*Salvia officinalis*), đenerali (*Centranthus ruber*), veliki pelin (*Phlomis fruticosa*), niski vrijes (*Erica verticillata*), dubrovačka zečina (*Centaturea ragusina*), smilje (*Helichrysum italicum*), cistusi (*Cistus villosus*, *C. salviaefolius* i dr.), žuka (*Spartium unceum*), *Putoria calabrica*, *Inula canidida*, buhač (*Pyrethrum cinerariaefolium*), paprat zidna primorska (*Ceterach officinarum*) i druge. Neke od ovih bilina već efektne izgrađuju tkivo vrtova i perivoja na nekim tačkama južnog primorja (Dubrovnik), ali sve to predstavlja samo uvod u stvarne mogućnosti korištenja navedenog bilja u spomenute hortikulturne svrhe. Osobito ovo bilje pokazuje se gotovo nezamjenjivim kada se radi o ozelenjavanju površina, koje ne pružaju osobite uslove za uspješan razvoj bilja.

Na jadranskoj obali gdje usljed niza činjenica održavanje travnjaka često postaje nemoguće, mediteranske trajnice igraju prvorazrednu ulogu kod rješavanja niskih zelenih ploha.

Prema tome zaključujemo, da sa mnogo više smjelosti treba uzgajati i oplemenjivati mediteranske vrste i odlike bilja, jer su obzirom na hortikulturne zahtjeve mnoge od njih upravo izvanredne.

Mediteransko bilje baš obzirom na svoje značajke o kojima je u početnom dijelu napisano bilo riječi, dalo je i vrlo vrijedne predstavnike među biljem podesnim za ukrašavanje prostorija. Tako su na pr. lovor, lemprika i oleander stekli opća hortikulturna priznanja. Na kraju ovaj prikaz ne bi bio makar i donekle potpun, kada se ne bi spomenulo i to, da je mediteranska flora dala izvorne vrste za uzgoj pojedinih visoko cijenjenih odlika cvijeća u privrednom cvjećarstvu.